

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2011:24
FÖRUNDESRÖKNING

Brista i Norrsunda socken

Uppland, Norrsunda socken, Sigtuna kommun, RAÄ Norrsunda 3:1
och 194:1

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2011:24
FÖRUNTERSÖKNING

Brista i Norrsunda socken

Uppland, Norrsunda socken, Sigtuna kommun, RAÄ Norrsunda 3:1
och 194:1

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019–609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

©2011 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2011:24
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2011.
Medgivande I 2011/1156.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	5
Resultat.....	6
Invid gravfältet Norrsunda 3:1.....	6
Invid stensträngen Norrsunda 194:1.....	9
Utvärdering av resultaten utifrån undersökningsplanen.....	10
Referenser.....	11
Administrativa uppgifter.....	12
Bilagor.....	13
Bilaga 1. Schakttabell.....	13
Bilaga 2. Anläggningstabell.....	14

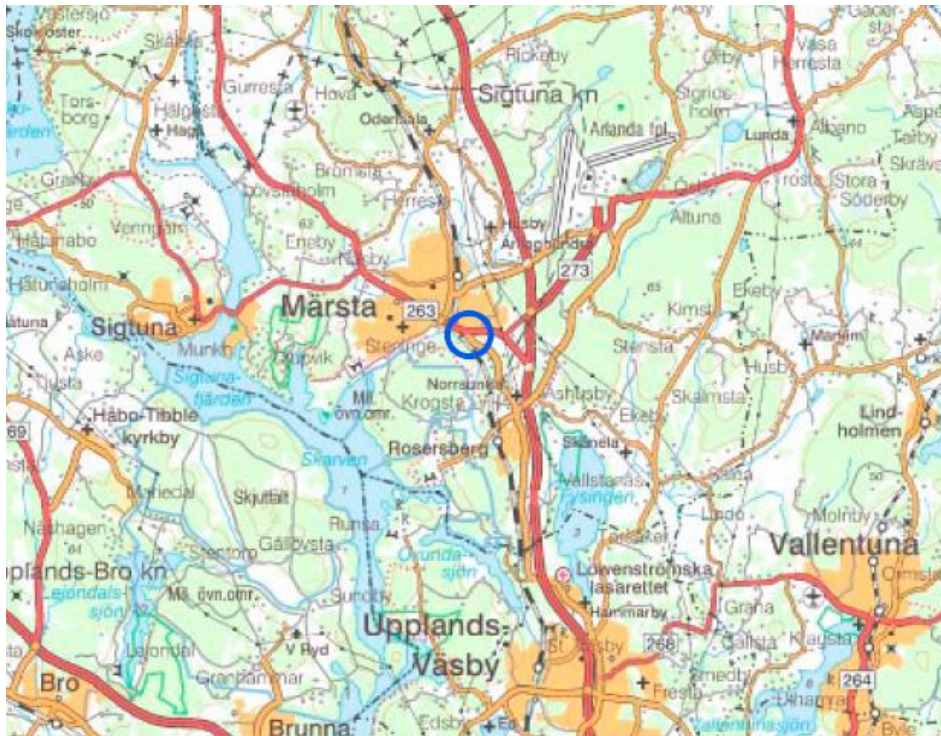
Sammanfattning

Arkeologgruppen i Örebro AB genomförde den 26 oktober 2011 en arkeologisk förundersökning i begränsande syfte inom Brista i Norrsunda socken. Två fornlämningar berördes, Norrsunda 3:1, ett gravfält och Norrsunda 194:1, en stensträng.

Schakt drogs dels i området mellan det registrerade gravfältet och cykelvägen öster därom, dels i åkern söder om gravfältet. I ett av schakten framkom rester av gravar som utökade gravfältets begränsning mot öster och sydöst. I åkermarken påträffades inga gravar eller andra lämningar. Gravfältets utbredning mot öster bör ansluta till cykelvägen.

Tre schakt grävdes i anslutning till stensträngen Norrsunda 194:1 och i det mellersta av dessa fanns rester av ett kulturpåverkat lager, cirka 0,2 meter tjockt. I detta fanns kol, bränd lera och tegel. Tolkningen är att det rör sig om ett tidigare odlingslager. I anslutning till stensträngen har förmodligen ploglagret byggts upp över tiden vilket möjliggjort att äldre brukslager bevarats just där.

Under förutsättning att arbetsområdet kortas i norr och cykelvägen omplaceras till ett läge som motsvarar den befintliga infarten till åkermarken mellan Norrsunda 3:1 och 194:1, kan fornlämningarna helt undvikas vid byggnation.

Figur 1. Översiktsplan över Undersökningsområdet. Skala 1:250 000.

Inledning

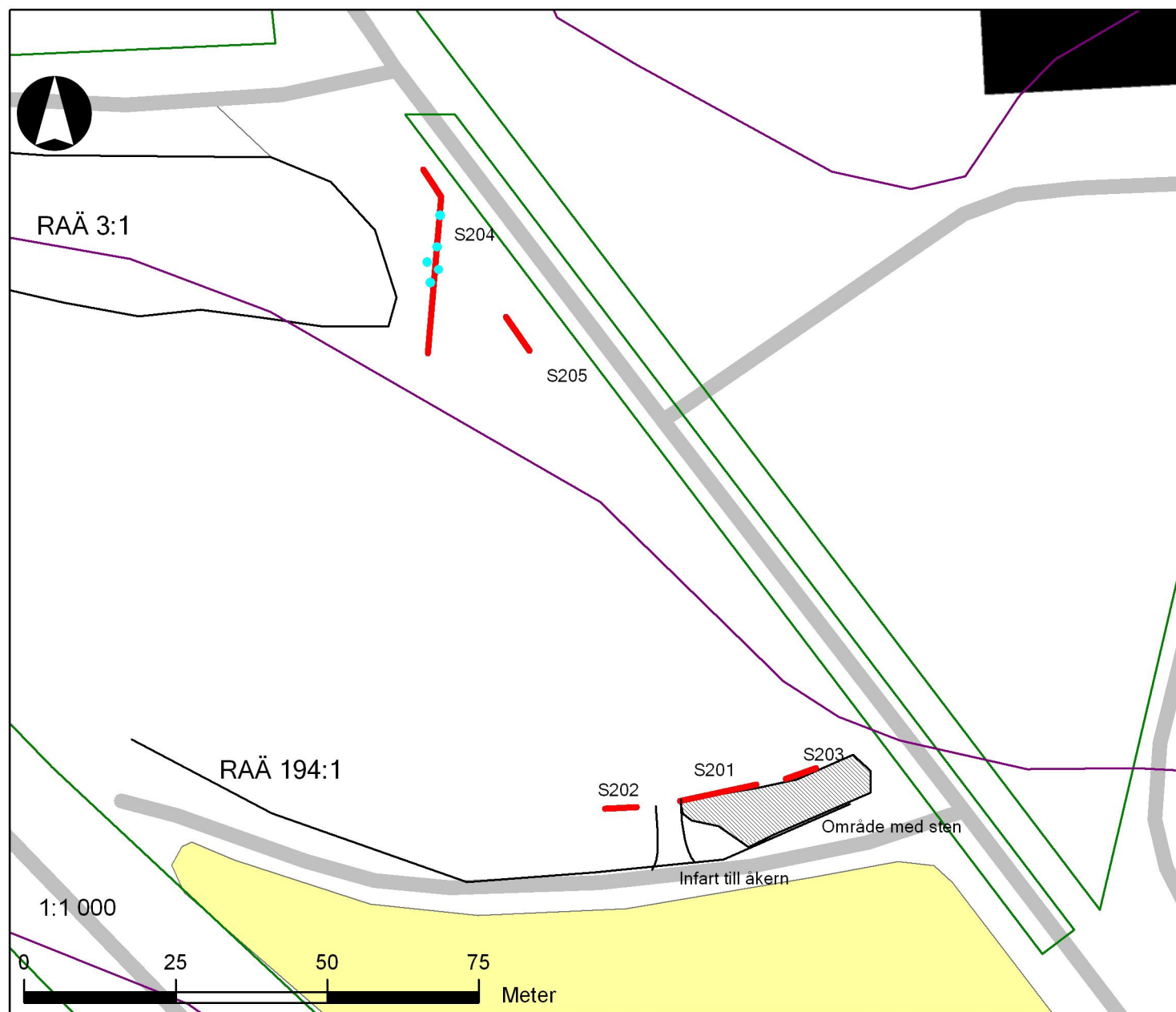
Arkeologgruppen AB genomförde den 26 oktober 2011 en förundersökning i begränsande syfte invid gravfältet Norrsunda 3:1 och stensträngen Norrsunda 194:1. Anledningen till förundersökningen var att Fortum Power & Heat planerar att bygga en ny infart till Bristaverken, varvid bland annat cykelvägen mellan Märsta och Rosersberg kommer att läggas om i ett parti norr och söder om stensträngen och upp mot gravfältet.

Gravfältet Norrsunda 3:1 innehåller flera gravtyper, bland annat finns där en hög, 9 meter i diameter och 1 meter hög. Inte långt från denna står en runsten uppställd på gravfältet (U418; Wessén & Jansson 1945:195ff).

Öster om Rosersbergsvägen har två större gravfält undersökts på 1950-talet och under år 2006 (Ränck 2009:I:6). Hundratals gravar grävdes och har kunnat dateras till perioden romersk järnålder och vikingatid (2009:I:6). Fynden var rika och visar på en betydande bebyggelse i området under järnålder. Det är i samband med detta som det mindre gravfältet Norrsunda 3:1 skall ses.

Undersökningen genomfördes med hjälp av grävmaskin och sökschakt. Då avsikten endast var att avgränsa fornlämning Norrsunda 3:1 och fastställa förekomst av fornlämning i anslutning till Norrsunda 194:1, mättes schakt och anläggningar in med GPS.

Resultat

Figur 2. Plan över utredningsområdet med schakten markerade. De blå prickarna markera läget för påträffade anläggningar. Skala 1:1000.

Invid gravfältet Norrsunda 3:1

Invid gravfältet och dess östra begränsning grävdes två schakt. Det ena var 7+25 meter långt, den först delen grävdes från norr

till söder mellan gravfältet och cykelvägen. Där vek det av mot sydväst och sträckte sig ytterligare 25 meter ned i åkermarken (se Figur 2).

Den norra delen av schaktet var tom på fornlämningar, men strax efter böjen mot sydväst (3 meter) påträffades en stenpackning eller härd med skärviga stenar, vanligen upp till 0,1 meter i diameter, men enstaka skärviga stenar fanns upp till 0,2 meter (A301; se Figur 3).

Ytterligare 7 meter mot sydväst fanns en stensättning cirka 4-5 meter i diameter. Den bestod av en central stenpackning omkring 2 meter i diameter. Utanför denna fanns en gles kantkedja där 0,4-0,5 meter stora stenar placerats ut med cirka 1 meters lucka (se Figur 4). Anläggningen tolkas som grav.

Strax öster om denna stensättning fanns en mindre stenpackning kring ett 0,5 meter stort block. Sammanlagt hade anläggningen en diameter på 1 meter. Det kan också röra sig om en grav.

Två ytterligare små stensamlingar/packningar (A304-A305) fanns intill den större stensättningen. Dessa bestod av cirka 2-3 stycken, 0,2-0,3 meter stora stenar och kan möjligen utgöra markeringar av gravgömmor (utifrån sammanhanget).

Vid övergången till åkern påträffades ett märkligt dike. Det var byggt av stående och liggande flata stenhällar så att ett fyrkantigt rör bildades. Detta är en typ av dike som kallas för lockdike.

I åkern fanns inga spår av fornlämning. Detta gällde också för det 7 meter långa schakt som grävdes i N-S i åkern närmast cykelvägen.

Figur 3. Lodfoto av A301, skärvstenspackning. Foto Leif Karlenby

*Figur 4. A302, stensättningen. Foto från NV
Leif Karlenby.*

*Figur 5. (till höger). Lodfoto av A303. Foto
Leif Karlenby.*

Invid stensträngen Norrsunda 194:1

Det var svårt att lokalisera den registrerade stensträngen i det terrängparti där den skulle finnas. Den linje som finns inlagd i Fornsök torde inte stämma överens med ett verkligt läge för stensträngen. Enligt Fornsök skall stensträngen delvis följa intill vägen och dessutom passera en infart till åkern i norr. Det finns

ingen synlig stenkonstruktion i detta läge. Vägen saknas på tidigare kartor, där syns emellertid öppningen och passagen mellan de två åkrarna som begränsas av området där stensträngen skall finnas (jfr Renck 2009:III:5).

Stensträngen följer en naturlig formation, förmodligen en mindre ändmorän. I dess östra del – från cykelvägen och 44 meter väster ut sträcker sig ett område som är upp emot 10 meter brett och består av en blandning av naturlig och upplagd sten, 0,5-0,8 meter stora. Det har karaktären av odlingssten. Åkern ansluter längs dess norra kant, som är skarpt avgränsad åt detta håll. Området avgränsas i väster av infarten till åkern. Dess fortsättning är oklar. Vi kunde inte se några spår av någon stensträng väster om uppfarten till åkern. Däremot uppvisade i framförallt den västligaste delen formationer som liknade gravar.

Tre schakt grävdes längs med och intill stensträngen (eller odlingsstenen) på den norra sidan i åkern. Schakt 201 grävdes 12 meter fram till stensamlingens slut invid infarten. Djupet var 0,3-0,4 meter och ploglagret varierade mellan 0,2 och 0,3 meter. Under detta fanns bevarat ett upp till 0,2 meter tjockt svart till gråfärgat lager med inslag av bränd lera och kol. Detta lager tolkades som en rest av en äldre odlingshorisont. Lagret torde ha bevarats som en följd av den pålagring av jord som har skett intill stensträngen, vilken förhindrat vidare jordflykt.

I schakt 202 (SV om schakt 201) och schakt 203 (NO om schakt 201) fanns inga spår av det äldre odlingslagret.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.

Syftet med förundersökningen var att fastställa gravfältets utbredning åt öster och att kartera samt stensträngen och försöka bedöma om lämningar fanns i anslutning till denna.

I det första fallet, med bedömningen av gravfältets utbredning kunde förundersökningen visa att detta sträcker sig längre öster ut än vad den registrerade begränsningen av gravfältet visar. Flera stensamlingar utgör sannolikt skadade gravar i området mellan gravfält och cykelväg. Visserligen var området i den norra delen tomt på anläggningar, men avståndet mellan gravfält och cykelväg är så kort att det är omöjligt att kvarhålla ett "fornlämningsfritt" område där emellan.

I fallet med stensträngen visade den sig svår att följa i hela dess längd. En större – och bredare – samling med sten kunde iakttas norr om vägen och söder om åkern längs en sträcka 44

meter väster om cykelvägen. Där avbröts denna av en infart till åkerytan, som syns redan på den ekonomiska kartan från 1952 (Renck 2009:III:5). Den lilla vägen synes däremot ha tillkommit senare.

Referenser

- Renck, A. M. 2009 *Gården som upphörde. Om en uppländsk järnåldersbygds förändring I mellersta järnålder*. Rapporter från Arkeologikonsult 2009:2095. Upplands-Väsby.
- Wessén, E. & Jansson, S. B. F. 1945. *Upplands runinskrifter. Sigtuna stad och Ärlinghundra härad*. Sjunde bandet. Andra delen. H2. Stockholm.

Administrativa uppgifter

Landskap: Uppland

Län: Stockholm län

Kommun: Sigtuna kommun

Socken: Norrsunda socken

Fastighet: Brista 2:8

Arkeologgruppens diarienummer: Ag2011_33

Länsstyrelsens diarienummer: 431-27438-2011

Projektnr: 2011_33

Fornlämningsnr: Norrsunda 3:1, Norrsunda 194:1

Projektgrupp:

Leif Karlenby, Annica Ramström

Personal:

Leif Karlenby, Annica Ramström

Undersökningstid: 11-10-26

Exploateringsyta: m²

Undersökt yta: 54 löpmeter, 76 m²

Läge: Ekonomiska kartan, blad 118 23

Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

-

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt nr	Mått	Beskrivning
20S201	12x1,4m; 0,3-0,4 m dj	Ploglagret 0,2-0,3 m djupt, under detta ett förmodat, gammalt odlingsskikt upp till 0,2 m tjockt, svart till gråbrunt till färgen. Bränd lera och kol, enstaka bitar av tegel. I botten var glacial lera.
20S202	5x1,4m; 0,3 m dj	0,2 m tjockt ploglager, därunder morän.
20S203	5x1,4m; 0,3 m dj	0,3 m dju ploglager, i botten brun silt/lera
20S204	7+25mx1,4m; 0,1-0,3 m dj	Grävt i slutningen om gravfältet mot S 7m, där det svängde mot SV och fortsattes 25 m. I övre delen sandig morän med upp till 0,10 m stora sten. Övergick i mitten av 25-metersschaktet i grusig lera. I det övre schaktet ingen fornlämning, förmodligen en del fyllnadsmaterial från cykelvägen. 3 m S om böjen fanns A301 , en stenpackning/härd?, ca 0,7 m i diameter (synlig till hälften inom schaktet) med skärvig sten 0,05-0,10 m stora, ett par större stenar 0,2 m stora. A302 låg 10 m S om böjen med glest liggande 0,10-0,5 m stora och flata stenar, som en sten packning 4 m i diameter, synlig till hälften, förmodligen en stensättning plockad på sten. Den östra kanten hade kantkedjestenar placerade med 1 m lucka. I mitten var en tätare stenpackning. A303 var 1 m i diameter. Mindre sten packade runt en 0,5 m stor sten. A304 och A305 var mindre samlingar med sten, 2-3 st, 0,2-0,3 m stora.
20S205	7x1,4m; 0,3 m dj	Ploglager 0,3m med varvig glacial lera i botten. Ett skikt i leran var grusigt. Ingen fornlämning i schaktet.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anl nr	Beskrivning
301	Stenpackning/härd? , ca 0,7 m i diameter (synlig till hälften inom schaktet) med skärvig sten 0,05-0,10 m stora, ett par större stenar 0,2 m stora.
302	Stensättning , 0,10-0,5 m stora glest liggande flata stenar som en sten packning 4 m i diameter, synlig till hälften (fortsatte utanför schaktet), förmodligen plockad på sten. Den östra kanten hade kantkedjestenar placerade med 1 m lucka. I mitten var en tätare stenpackning.
303	Stenpackning , 1 m i diameter. Mindre sten packade runt en 0,5 m stor sten.
304	Stenpackning , mindre samlingar med sten, 2-3 st, 0,2-0,3 m stora
305	Stenpackning , mindre samlingar med sten, 2-3 st, 0,2-0,3 m stora